LILIANA BURLACU

SEXTIL PUȘCARIU DESPRE LITERATURĂ ȘI POLITICĂ. PE MARGINEA UNEI EPISTOLE

Când „Adevărul literar și artistic” relua fragmentar, pe prima pagină, sub titlul *Profesorul și politica*, o mărturie a lui Sextil Pușcariu publicată în „Lumea universitară” din 1922 (vezi Puşcariu 2000 şi 1922), dezbaterile ultimului deceniu privind rolul intelectualului în societate nu deveniseră o constantă și nu erau încă atât de aprinse. „Să facă sau nu profesorul universitar politică?”, dilema în care Sextil Pușcariu era invitat să se pronunțe de către redactorul revistei clujene, în primul ei an de apariție, prefigurează, cu mult înainte, discuțiile actuale în marginea „grupurilor de elită”, profilând, surprinzător, imaginea unui individ public modern, ca să nu spunem, păstrând proporțiile, postmodern. (În paranteză însă, recunoaștem cu melancolie că nici „cumpănirea”, nici „înțelepciunea”[1], probate de depoziția profesorului, nu au fost în măsură să sensiblizeze contemporaneitatea noastră tot mai indiferentă la astfel de bizantinisme.)

La cei 45 de ani câți număra la acea dată, Sextil Pușcariu punctase realizări de largă deschidere: alcătuirea *Dicționarului limbii române*, coordonarea, în calitate de comisar general al Consiliului Dirigent, a lucrărilor pentru organizarea Universității Daciei Superioare din Cluj, după înfăptuirea Marii Uniri, instituție al cărei prim rector este între 1919 și 1920 (și, mai apoi, în 1941), punerea bazelor Muzeului Limbii Române (1919). În același an 1922 va fi numit membru în delegația României la Liga Națiunilor de la Geneva. Ar mai fi de adăugat implicarea sa la unirea Bucovinei cu România, după ce inițiază și conduce, din 22 octombrie 1918, la Cernăuți, cea mai activă și răspândită publicație românească de acolo („Glasul Bucovinei”), dar și refuzul ministeriatului noii provincii, un an mai târziu, în favoarea profesoratului și cercetării.

Redactat sub forma unei epistole, după cum o indică sugestiv titlul original, *O scrisoare*, articolul la care ne referim debutează, paradoxal, cu refuzul categoric al semnatarului de a se pronunța în problemă:

> „Iată o întrebare la care nu voi răspunde, căci, dacă fiecărui student îi pot da cu inima liniștită sfatul să nu facă politică militantă, nu m-aș încumeta niciodată să spun dacă, în general, e bine sau nu ca profesorul universitar să intre activ în politică”.

Deși voalată, poziția universitarului nu întârzie să fie dezvăluită, chiar dacă și numai din explicația propriei sale neangajări politice pe care o oferă: „tot ceea ce pot face, o să-ți arăt – dacă acest lucru te poate interesa – de ce nu fac eu politica nici unui partid” (Pușcariu 1922, p. 49). Pivotând la început pe ideea vocației, ca o con-

[1] Vezi comentariul din *Recenzie* 1922.

BDD-A13540 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:41:56 UTC)

diție indispensabilă performanței în oricare dintre domenii (fie literatură sau politică), confesiunea se convertește spre final în pledoarie pentru o necesară independență intelectuală și pentru „bunul exemplu" al muncii constructive.

E cunoscut – îndeobște de specialiștii biografiei pușcariene – că acesta deplânge rătăcirile literare ale tinereții, „atât de nereușite", cum le califică, considerate, spune el însuși, drept „una dintre cele mai mari decepții" și „cea mai mare învingere" (Puşcariu 1968, p. 15) a sa. Nu actul scrierii versurilor, ci acela al publicării lor va figura ca principal reproș, dar și ca lecție asumată într-un domeniu ce ar părea incompatibil sferei artisticului – politica. Și totuși, experiența primelor încercări literare ale tânărului S. Puşcariu este cea care, ulterior, facilitează decizia intelectualului matur de a renunța la angajamentul politic.

Fiecare – crede Sextil Puşcariu – avem în noi fiara înfometată a vanității. Ne-o hrănim singuri de cele mai multe ori, dar, foarte adesea, au alții grijă să o facă. „Directori de reviste și de gazete cu foiletoane", în cazul literelor. Activiști, agitatori în căutare de „număr și nume spre a-și întări și completa cadrele partidelor lor", în cazul politicii.

> „Cursurile pe care le faci d-ta la Universitate sunt necesare, dar ele pot fi întrerupte din când în când; cartea la care muncești e desigur o operă științifică de valoare, dar apariția ei suferă o amânare de câțiva ani. Dimpotrivă, țara, în aceste vremuri când se plănuește viitorul ei, are nevoie de toate forțele productive și nu se poate dispensa de luminile minții și de cinstea sufletului dumitale" (Puşcariu 1922, p. 49).

Ca o primă concluzie: dacă mirajul gloriei literare e păcatul juneții, puterea politică e fantasma maturității. După cum tânărul de odinioară care a fost și el, s-a lăsat ademenit de „himera" literaturii, picurându-și aroma perfidă a unui fruct otrăvit ce-i va neliniști ființa până târziu, la fel, intelectualul matur din prezentul mărturisirii e conștient de riscul cântului ademenitor al sirenelor politicii.

Domenii și forme diferite ale notorietății publice care, în sine, nu au nimic blamabil câtă vreme aspirantul are „chemare". În absența acesteia, onest și sănătos, totodată, e să reziști refuzând, optând pentru o înțeleaptă și revigorantă, tonică absență.

> „Dacă ai talent și temperament politic, conchide Sextil Puşcariu, atunci urmează-le. Dacă însă nu le ai, nu te lăsa ademenit de cei ce îți zgândăresc vanitatea și îți pun în perspectivă o situație materială mai avantajoasă, un succes mai ieftin de câștigat, un nume mai popular" (*ibidem*).

După cum zadarnică e „dibăcia stilistică" a literatului care nu are nimic de spus, în van sunt cunoașterea realităților ori cultura generală pentru politicianul fără vocație. În plus, ar mai fi incompatibilitatea domeniilor și, drept urmare, a slujitorilor acestora. În vreme ce politicianul, sub presiunea realității, e nevoit să prevadă oportunitățile viitorului imediat, omul de știință (intelectualul de profesie) e în căutarea adevărului ultim. Izolat de lume, *sine ira et studio*, unul se mișcă înspre cauza primă; celălalt se abandonează cu frenetică voluptate trepidației evenimențiale. În am-

BDD-A13540 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:41:56 UTC)

bele cazuri, esenţială este „chemarea". Invocând absenţa acesteia şi a temperamentului politic, Sextil Puşcariu îşi justifica inaderenţa la viaţa politică:

> „Decât să par un nedibaciu şi nepregătit gladiator, prefer să privesc lupta de pe galerie" – un exerciţiu al distanţării ce nu susţine indiferenţa faţă de sfera politică, dar conferă obiectivitate judecăţii critice şi-i permite celui implicat să rămână „scrutător senin al adevărului" (*ibidem,* p. 50).

Avem în faţă lecţia de viaţă pe care unul din intelectualii acelor „vremi de cumplită fierbere, desorientare şi nerăbdare" de după al doilea război mondial o pune la îndemâna cititorilor cu spirit de înţelegere şi discernământ, de ieri şi de azi. Unii dintre ei par a-l urma, păstrându-şi independenţa, distanţa, cumpătul în judecarea faptelor publice. Alţii, dimpotrivă, se aruncă în arenă. Teoretic, ţara ar trebui să aibă doar de câştigat. Sextil Puşcariu nu considera altfel când afirma că „din ciocnirea puternică a antagoniştilor va ieşi – la noi şi aiurea – o direcţie sănătoasă". Din nefericire nu e aşa. Trăim cu îndreptăţire, totuşi, iluzia că a fost şi altfel. Pilda puşcariană ar întări supoziţia, prin exemplul unui intelectual lucid, care surprinde just dominanta febrilă a vremii, propunând drept soluţie pentru „consolidarea României şi a viitorului ei", cum spune, „statornicul exemplu bun" pe care îl poate oferi fiecare prin „munca răbdătoare şi conştiincioasă de fiecare zi". Politica „muncii constructive" – ca unică opţiune inspirată, în absenţa veritabilei vocaţii politice, dar şi dezideratul independenţei intelectualului sunt reperele cele mai interesante şi sugestive ale articolului, dacă ne gândim la perioada când au fost redactate.

Unde anume e depistabilă (post)modernitatea personalităţii puşcariene, despre care aminteam în deschiderea acestor notaţii? Nu aici sau foarte puţin aici, în aceste depoziţii. Mai degrabă în „unitatea morală a vieţii" sale, conceptul la care ideea de intelectual public e tot mai des raportată azi pentru substanţializare. Mai totdeauna când s-a vorbit despre dimensiunea morală a intelectualului public român, nota specifică a acesteia nu a putut fi ignorată. Îndeobşte a fost invocat deficitul caracterologic al omului românesc, unic responsabil pentru lipsa de coerenţă internă şi de consistenţă logică a parcursului unei existenţe. În 7 decembrie1937, ziarul „Buna Vestire" (Puşcariu 1937) publica mărturia simpatiei puşcariene faţă de ideologia legionară (ancheta „De ce cred în biruinţa mişcării legionare?" [2]), după ce acesta îşi manifestase direct dezamăgirea faţă de politicianismul pe care-l consideră deja, la 1931, „cel mai mare rău care bântuie ţara" (Puşcariu 1931). Să înţelegem că, la 15 ani distanţă, sexagenarul profesor ajunsese la o altă parte a adevărului?

Ne-am putea consola şi cu gândul că Puşcariu, asemeni atâtor alţi intelectuali de aici şi de aiurea, a trădat „anumite presupuse convingeri şi fidelităţi", după spusa lui Julien Benda. Sau, mai aproape de adevăr, că şi el, asemeni multora dintre noi, cei de azi, a intuit dizarmonia, incoerenţa, abaterea de la linearitate, plurivalenţa oricărui adevăr, fie el din orice zonă, chiar şi aceea a personalităţii umane tot mai schizoide.

[2] Alături de Sextil Puşcariu, mai răspund, printre alţii, prof. univ. Ion Găvănescul, prof. univ. Corneliu Şumuleanu, prof. univ. Dan Rădulescu, dr. Nicolae Roşu, Vasile Băncilă, Mircea Eliade.

BDD-A13540 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:41:56 UTC)

Intră în sarcina istoricului literar să reconstituie povestea unei vieți mai mult sau mai puțin armonice, decelându-i sensul, unul care poate însemna ceva nu doar prin raportare la exercițiul intelectual pur, abstract, legat de forța analiză teoretică, ci, îndeosebi, prin cota de valoare socială pe care l-a câștigat.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Recenzie 1922 = *Politica oamenilor de școală*, în „Lamura", III, 1922, nr. 8, p. 493 (recenzie nesemnată la Pușcariu 1922).
Pușcariu 1922 = Sextil Pușcariu, *O scrisoare*, în „Lumea universitară", I, 1922, nr. 4, p. 49–51.
Pușcariu 1931 = Sextil Pușcariu, *Vorbe răspicate*, în „Drumul nou", I, 1931, nr. 93, p. 1.
Pușcariu 1937 = Sextil Pușcariu, [Răspuns la ancheta] *De ce cred în biruința mișcării legionare?*, în „Buna Vestire", I, 1937, nr. 235, p. 1.
Pușcariu 1968 = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, Editura pentru Literatură, 1968.
Pușcariu 2000 = Sextil Pușcariu, *Profesorul și politica*, în „Adevărul literar și artistic", IX, 2000, nr. 540, p. 1.

SEXTIL PUȘCARIU SUR LA LITTÉRATURE ET LA POLITIQUE. EN MARGE D'UNE LETTRE
(*Résumé*)

L'engagement d'un travail soutenu et constructif, unique solution inspirée dans l'absence d'une véritable vocation politique, ainsi que le desideratum de la liberté intellectuelle, voilà deux des plus intéressants et suggestifs repères de la lettre signée par Sextil Pușcariu dans la revue „Lumea universitară" de 1922.

Cuvinte-cheie: *Sextil Pușcariu, intelectualitate, politică, literatură, vocație*.
Mots-clés: *Sextil Pușcariu, intellectualité, politique, littérature, vocation*.

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu"
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21
burlaculiliana10@yahoo.fr

BDD-A13540 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:41:56 UTC)